

Janez Mlinar, **Urbarji belopeškega gospostva**, Novejši urbarji za Slovenijo 2, Thesaurus memoriae, Fontes 14, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018, 222 strani.

Jeseni 2018 je pri Založbi ZRC v seriji Novejši urbarji za Slovenijo izšla kritična izdaja dveh najstarejših urbarjev belopeškega gospostva avtorja Janeza Mlinarja. Delo je jasen izraz povečanega zanimanja za tovrstno gradivo, ki v raziskavah slovenskih strokovnjakov v zadnjih desetletjih zavzema vse pomembnejše mesto. Avtor v predgovoru poudarja, da urbarja širši strokovni javnosti nista bila povsem neznana, a je bilo za pripravo kritične izdaje dovolj razlogov. Gospostvo Bela Peč je bilo po svoji geografski legi in gospodarski strukturi specifično in se je bistveno razlikovalo od preostalih gospostev na Kranjskem in v širšem alpskem prostoru. Lega ob zgornjem toku reke Save mu je kljub utesnjenosti med Karavanke na severu in Julijske Alpe na jugu zagotavljala strateško pomemben prometni položaj, saj so po tej dolini tekle najlažje komunikacije z Gorenjske proti Furlaniji in Koroški. Po drugi strani so nahajališča železove rude omogočila razcvet neagrarnih dejavnosti, ki so po svojem finančnem pomenu v času nastanka drugega urbarja že presegle agrarne. Preplet teh naravnih danosti je stoletja dolgo odločilno vplival na razvoj tega prostora na skrajnem severozahodu Kranjske, ki si ga danes delita Slovenija in Italija.

Janez Mlinar je za kritično izdajo obdelal samo najstarejša urbarja, nastala v letih 1498 in 1636. Pomen prvega, ki je plod reformnih prizadevanj kralja Maksimilijana I. in je bil dolgo časa napačno datiran v leto 1598, je kljub relativno poznemu nastanku izjemen. Belopeško gospostvo se je namreč kot samostojen subjekt razvilo šele v tridesetih letih 15. stoletja z izločitvijo iz velikega radovljiškega gospostva, zaradi ostrejših klimatskih in pedoloških pogojev pa je tu pozneje kot drugod prišlo do obsežnejše kolonizacije. Urbar iz leta 1498 tako dokumentira stanje na prehodu iz poznega srednjega v zgodnji novi vek in je nastal le dobrega pol stoletja po oblikovanju gospostva. Nastanek drugega urbarja, spisanega leta 1636, je povezan s prodajo dotlej deželno knežjega gospostva Eggenbergom. Na osnovi njunih podatkov imamo dober vpogled v kolonizacijo in izkoriščanje visokega alpskega sveta, demografska gibanja, razvoj železarstva, priimkov, mer in denarnih sistemov, ne nazadnje pa prinašata tudi dokaze o etnično-jezikovni podobi tega prostora, ki je bila zaradi njegove lege na stičišču slovanskega, germanskega in romanskega sveta ter kot posledica kolonizacije in železarstva izrazito pisana.

Knjiga je v grobem razdeljena v štiri smiselno zasnovane sklope. Predgovoru, v katerem avtor med drugim kratko oriše zgodovino preučevanja in kritičnega izdajanja urbarskega gradiva na Slovenskem in razloge za objavo belopeških urbarjev, sledita seznama virov in literature ter uporabljenih kratic. Poleg neobjavljenih virov iz slovenskih in avstrijskih arhivov je Janez Mlinar uporabljal tudi objavljene vire in referenčno literaturo. Drugi del predstavlja uvodna študija, v kateri so prikazani zgodovinski razvoj belopeškega gospostva do leta 1636, čas in okoliščine nastanka urbarjev ter njuna rokopisa, temu sledijo predstavitev žitnih, površinskih in preostalih mer, denarnih sistemov konec 15. stoletja in v začetku zgodnjega novega veka, podložniške obveznosti in dajatve ter edicijska načela, na koncu pa je še kratek povzetek v nemškem jeziku. Osrednji del je namenjen edicijama urbarjev. Podatki v njima so že v originalu zelo sistematično in pregledno navedeni, in sicer so podložniki popisani po posameznih vaseh, na koncu pa so povzete še njihove skupne pravice in obveznosti, župnijska organizacija, županove pravice itd. Ob levi strani je v oglatem oklepaju zapisana paginacija v izvorniku, v sredini so poleg ostalega besedila razvrščene posamezne podložniške dajatve, na desni strani pa so z arabskimi številkami in kraticami izpisane denarne vsote in razne količine. Edicija je opremljena z znanstvenim aparatom, v katerem je med drugim razrešen velik del toponimov, hidronimov in oronimov, na več mestih je ostalo odprto le vprašanje lokalizacije težko ugotovljivih ledinskih imen. V četrtem delu so zbrane priloge, in sicer tabele, imensko in krajevno kazalo, stvarno kazalo in slikovne priloge. Zlasti dragoceno je stvarno kazalo, kjer so poleg nemških izrazov v izvorni obliki tudi ustrezni slovenski prevodi.

S kritično izdajo dveh najstarejših urbarjev belopeškega gospostva je slovensko zgodovinopisje bogatejše še za eno temeljno delo. Z njim je širša strokovna javnost dobila dober vpogled v gospodarski in socialni ustroj po svoji naravi zelo specifičnega gospostva. Knjiga Janeza Mlinarja se je tako pridružila že obstoječim objavam urbarskega gradiva nekdanjih gospostev na današnjem slovenskem ozemlju in bo raziskovalcem služila kot nepogrešljiv pripomoček. Skupaj z neobjavljenima belopeškima urbarjema iz let 1658–1660 in 1754 ter drugimi viri nudi možnost za izvedbo še obširnejše analize zgodovine tega majhnega geografsko zaključenega območja. Pomen avtorjevega dela je prepoznala tudi Občina Kranjska Gora, ki je finančno podprla izid kritične izdaje.

Jernej Kotar